

ANNA ODROBINA

Akademia Ekonomiczna w Krakowie

**ZNACZENIE WSPARCIA MAŁYCH
I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW
DLA KONKURENCYJNOŚCI REGIONALNEJ
(NA PRZYKŁADZIE DZIAŁAŃ WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ)**

Abstract: Result of EU Actions for Small and Medium Enterprises in the Context of Regional Competitiveness. This article presents the European policy for small and medium enterprises (SME). The author discusses the evolution of the EU activities for SME since 1980s. The article concentrates on result of the EU actions for small and medium-sized enterprises in the context of its impact on regional competitiveness. One should to note that the structural funds are the source of the most important support for SME and many analysis and reports prepared in the European Commission define the European Union like SME-driven economy.

Wprowadzenie

Powszechnie podkreśla się, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) ze względu na swoje liczne zalety, tj. wysoką elastyczność, innowacyjność, silne więzi z terytorium oraz potencjał tworzenia nowych miejsc pracy są postrzegane jako jeden z głównych czynników rozwoju regionalnego. Chociaż konkurencyjność i rozwój regionu nie powinny bazować tylko na sektorze małych i średnich firm, to jednak ich gęstość w regionie (relacja liczby MSP na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym) jest traktowana często jako wskaźnik sprzyjający rozwojowi gospodarczemu¹. O niewątpliwym znaczeniu małych i średnich przed-

¹ Jednak w celu uchwycenia związków między poziomem przedsiębiorczości a rozwojem gospodarczym i konkurencyjnością regionu, analizę sektora MSP należy pogłębić o aspekty strukturalne. Na podstawie samej liczby przedsiębiorstw nie można wnioskować o potencjale rozwojowym regionu.

siębiorstw dla konkurencyjności regionalnej świadczy choćby to, że w szóstym raporcie Komisji Europejskiej dot. polityki regionalnej², obok innowacyjności i kapitału ludzkiego, instytucji i kapitału społecznego, bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz infrastruktury zostały wyeksponowane właśnie MSP, jako mierniki konkurencyjności regionalnej³.

Niestety drobne przedsiębiorstwa charakteryzują także liczne słabości, wśród których do najistotniejszych zalicza się bariery finansowe, instytucjonalne, administracyjne czy prawne. Dlatego pomoc małym i średnim przedsiębiorstwom w przewyższaniu licznych niedogodności i słabości została uznana za konieczną i uzasadnioną. Wyrazem tego jest to, że od ogólnego zakazu pomocy publicznej w UE, derogację stanowi m.in. pomoc skierowana do sektora MSP⁴.

Celem prezentowanego opracowania jest prezentacja i analiza, sięgających początku lat 80., działań Unii Europejskiej na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw. Szczególna uwaga zostanie poświęcona problematyce zbieżności kierunków wspierania sektora MSP z determinantami konkurencyjności regionalnej.

1. Ewolucja polityki przedsiębiorczości UE

W Unii Europejskiej działa ok. 20 mln małych i średnich przedsiębiorstw (ponad 99% wszystkich firm), zatrudniających ok. 122 mln osób (2/3 ogółu miejsc pracy). 93% unijnych MSP stanowią mikroprzedsiębiorstwa (do 10 zatrudnionych), ok. 6% – to małe firmy, a tylko ok. 1% przedsiębiorstwa średnie⁵. Polityka względem małych i średnich przedsię-

² *Commission Européenne* (1999).

³ Pojęcie „konkurencyjność regionalna” należy odnieść do poziomu rozwoju i dynamiki wzrostu gospodarczego regionu, a nie do walki regionów o inwestorów czy środki pomocowe. W żadnym razie nie należy utożsamiać konkurencyjności regionalnej z konkurencyjnością przedsiębiorstw, gdyż regiony ze względu na specyficzne i niepowtarzalne cechy, nie są w stanie oferować podobnych produktów (I. Pietrzyk 2000, s. 31).

⁴ Podstawę prawną stanowi w tym przypadku art. 87 Traktatu o Wspólnocie Europejskiej. Pomoc unijna dla MSP przybiera zazwyczaj postać mniej tradycyjną, oddziałując, w takich dziedzinach, jak: transfer i dyfuzja technologii i innowacji, doradztwo, kształcenie, poprawa konkurencyjności czy finansowanie udziału w targach i wystawach. Komisja koncentruje swoje wysiłki na rzecz sektora MSP na poprawie otoczenia finansowo- instytucjonalnego biznesu, ułatwianiu dostępu do finansowania zewnętrznego, czy pomocy w inwestycjach materialnych i niematerialnych. Dodatkowo, znaczne ułatwienia w udzielaniu pomocy publicznej dotyczą pomocy w niedużych rozmiarach tzw. pomocy bagatelnej, której beneficjentami są bardzo często małe i średnie firmy. (I. Pietrzyk (2003), s. 5-20).

⁵ *Observatoire des PME européennes* (2002); *Commission Européenne* (2002), s. 2; A. Władnyak (2002), s. 48-50.

biorstw w Unii Europejskiej pozostaje jednak w gestii poszczególnych krajów członkowskich i dlatego nie istnieją dyrektywy specyficzne dotyczące wyłącznie MSP. Przepisy wspólnotowe w tej dziedzinie mają postać zaleceń lub decyzji, a obejmują programy i działania podejmowane przez Unię Europejską na rzecz sektora MSP na zasadzie subsydiarności⁶.

W polityce UE elementy wspierania sektora MSP pojawiły się w latach 80. przez umożliwienie państwom członkowskim udzielania kredytów na finansowanie projektów inwestycyjnych i innowacyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach, tzw. Nowy Instrument Wspólnoty (od 1982 r.)⁷. Jedną z pierwszych inicjatyw Unii Europejskiej na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw było ogłoszenie roku 1983 Europejskim Rokiem Małych, Średnich Firm i Rzemiosła. W 1986 r. powołany został zespół zadaniowy ds. małych i średnich przedsiębiorstw, przekształcony trzy lata później w Dyрекcję Generalną XXIII na rzecz polityki względem przedsiębiorstw, rzemiosła, turystyki i spółdzielczości. Zadaniem DG XXIII była koordynacja instrumentów prawnych, współpraca z państwami członkowskimi i zarządzanie programami na rzecz MSP. Od początku 2000 r. funkcjonuje ona pod nazwą Dyрекcja Generalna ds. Przedsiębiorczości, co świadczy o wadze, jaką przypisuje się małym i średnim przedsiębiorstwom w Unii Europejskiej.

Pierwszy wspólnotowy program na rzecz przedsiębiorczości – **Program działania dla MSP** – datuje się na 1986 r., a jego celem była harmonizacja przepisów prawnych w poszczególnych państwach członkowskich, uproszczenie systemów podatkowych, wspieranie inwestycji i eksportu, a także zapewnienie uczciwej konkurencji⁸. W 1989 r. Komisja zdecydowała się przeznaczyć kwotę 135 mln ecu na realizację programu poprawy otoczenia biznesu i stymulowania rozwoju przedsiębiorstw, głównie małych i średnich, realizowanego w latach 1990-1993⁹.

Rosnące znaczenie małych i średnich firm dla gospodarki Wspólnoty znalazło odzwierciedlenie w Art. 130 Traktatu w Maastricht (Art. 157 zgodnie z numeracją amsterdamską), w którym dla zapewnienia konkurencyjności UE podkreśla się konieczność wspierania rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich, a także wzmacniania współpracy między firmami oraz tworzenia klimatu przedsiębiorczości. W dalszej części podkreśla się znaczną rolę MSP w zwiększaniu mię-

⁶ W myśl tej zasady władze wyższego szczebla (w tym przypadku wspólnotowe) nie powinny podejmować działań możliwych do zrealizowania na niższym szczeblu.

⁷ M. Bąk, M. Grabowski (2001), s. 19.

⁸ M. Łuczak (2003), s. 255.

⁹ B. Buczkowski (2001), s. 273-274.

dzynarodowej konkurencyjności przemysłu oraz promowaniu działalności badawczo-naukowej.

Kontynuacją działań wspierających przedsiębiorczość był **Drugi Program na rzecz MSP**, realizowany w latach 1993-1996. Zgodnie z jego założeniami, działania pomocowe miały bazować na trzech fundamentach: opracowywanych wieloletnich programach dla MSP, działaniach uzgadnianych z państwami członkowskimi oraz przedsięwzięciach realizowanych w ramach innych polityk Wspólnoty. Programy wieloletnie jako podstawa prawna do przeznaczenia środków budżetowych stanowią od tej pory część polityki wsparcia przedsiębiorczości przez Unię Europejską. Natomiast działania uzgodnione (*actions concertées, concerted actions*) oparte na konsultacjach i koordynacji działań Komisji oraz poszczególnych państw członkowskich zmierzają do upowszechnienia najlepszych praktyk i rozwiązań, a przez to prowadzą do poprawy efektywności działań w ramach polityki wspierania przedsiębiorczości. Ze strony innych polityk prowadzonych przez UE są także działania wspierające sektor MSP. Na pierwszym miejscu można wymienić politykę regionalną i wsparcie z funduszy strukturalnych oraz promowanie udziału MSP w programach badawczych i rozwojowych, poprawę dostępu do informacji, innowacji i technologii, finansowanie z Europejskiego Banku Inwestycyjnego itp.

W latach 1997-2000 podstawę działań UE na rzecz sektora drobnych firm stanowił **Trzeci Wieloletni Program dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw**. Precyzował pięć celów:

- poprawę i uproszczenia administracyjno-prawnych warunków funkcjonowania MSP;
- poprawę dostępu MSP do środków finansowych;
- pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw w budowaniu strategii o coraz większym zasięgu, zwłaszcza przez zapewnienie dostępu do informacji;
- poprawę konkurencyjności MSP oraz ułatwienie im dostępu do badań, innowacji i szkoleń;
- promowanie współpracy między przedsiębiorcami oraz tworzenie wspólnych grup interesów.

Środki dostępne na realizację trzeciego programu zostały zwiększone do 127 mln euro. Zamierzeniem programu było uwzględnianie interesów małych i średnich przedsiębiorców we wszystkich inicjatywach i strategiach Unii Europejskiej. Szczególne znaczenie dla osiągnięcia tego celu miały rekomendacje w sprawie poprawy oraz uproszczenia otoczenia dla podmiotów rozpoczynających działalność, opracowane przez Ko-

misję w 1987 r., a także utworzenie tzw. BEST (zespołu zadaniowego ds. uproszczenia otoczenia biznesu). Zadaniem, złożonego z przedsiębiorców, ekspertów i urzędników, zespołu było opracowywanie niezależnych raportów dotyczących propozycji konkretnych działań UE i państw członkowskich, poprawy rozwiązań prawnych i administracyjnych, hamujących rozwój przedsiębiorczości.

W reakcji na BEST Komisja przedstawiła w 1989 r. *Plan działania na rzecz przedsiębiorczości i konkurencyjności*, który objął swym zasięgiem wszystkie aspekty polityki przedsiębiorczości. Dając krajom członkowskim całkowitą swobodę stosowanych środków i narzędzi, precyzował on harmonogram realizacji programów w obszarach finansowania, zatrudnienia, siły roboczej i zmian strukturalnych¹⁰. Jednocześnie Komisja wprowadziła w logikę funkcjonowania zasadę „Myśleć najpierw o małych” (*Penser aux petits d’abord, Think small first*), zgodnie z którą już w początkowym etapie procesów legislacyjnych tak w przypadku organów wspólnotowych, jak i poszczególnych państw członkowskich, należy dokładnie zbadać wpływ planowanych uregulowań na małe przedsiębiorstwa. Według Komisji ponadto, formalności związane z zakładaniem przedsiębiorstwa powinny zostać maksymalnie uproszczone¹¹. Do niewątpliwych sukcesów realizowanego „Trzeciego programu” trzeba wpisać stworzenie sieci Centrów Euro Info, czyli punktów kontaktowych informacji i porad w zakresie przepisów oraz programów UE czy stworzenie sieci kojarzenia biznesu BC-Net i BRE¹².

Niezwykle istotne w kontekście konkurencyjności regionalnej są przedsięwzięcia zmierzające do poprawy dostępu sektora małych i średnich przedsiębiorstw do badań naukowych, innowacji i szkoleń, realizowanych w programach pilotażowych. Udział MSP w tworzeniu standardów technologicznych odbywa się przez Techniczne Biuro Standaryzacji dla Rzemiosła i MSP, a promocją technologii informatycznych zajmują się wspomniane Centra Euro Info. Unijne MSP zaznaczyły swój udział także w V Programie Ramowym Badań i Rozwoju (1998-2002), którego środki w wysokości 1,46 mld euro wsparły właśnie przedsięwzięcia w sektorze B&R realizowane przez małe i średnie firmy¹³. Co więcej, w ramach V Programu zostały przewidziane instrumenty specyficzne na łączną kwotę 0,54 mld euro, możliwe do wykorzystania tylko przez MSP.

¹⁰ *European Community* (1999); B. Buczkowski (2001), s. 277-288.

¹¹ J. Kwieciński (1999), s. 314-316.

¹² BC-Net pomaga przedsiębiorcom w poszukiwaniu zagranicznego partnera, a BRE jest systemem ofert współpracy gospodarczej dla MSP.

¹³ *Commission of the European Communities* (2003), s. 14.

Warto zauważyć, że także wśród inicjatyw wspólnotowych pojawił się w latach 1994-1999 program PME, który kwotą ponad 1 mld ecu miał za zadanie wesprzeć właśnie małe i średnie firmy. W następnym okresie planistycznym, wskutek koncentracji środków na 4 inicjatywach, zniknął program skierowany bezpośrednio do MSP, co nie oznacza rezygnacji ze wspierania przedsiębiorczości. W rzeczywistości bowiem drobne firmy nadal korzystają ze środków nowych inicjatyw¹⁴.

Deficyt kapitału, który jest bolączką sektora MSP, miały złagodzić kredyty na finansowanie inwestycji oraz pożyczki dla tworzących nowe miejsca pracy drobnych firm udzielane przez Europejski Bank Inwestycyjny. Tylko w latach 1997-2001 z pożyczek EBI skorzystało 100 000 przedsiębiorstw na łączną sumę 22,5 mld euro. Natomiast gwarancje oraz pożyczki na projekty infrastrukturalne stały się domeną utworzonego Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, którego efekty działania w latach 1994-2002 szacuje się na kwotę ok. 1,4 mld euro udzielonych pożyczek i gwarancji¹⁵.

2. Wpływ funduszy strukturalnych na MSP

Analiza wpływu funduszy strukturalnych na sektor małych i średnich firm została przeprowadzona na zlecenie Komisji Europejskiej przez Ernest & Young i objęła swym zasięgiem lata 1989-1999¹⁶. Badaniu zostały poddane dokumenty programowe, niemal sto projektów współfinansowanych przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny oraz próba ponad tysiąca małych i średnich przedsiębiorstw. Na podstawie tak wnikliwych badań zidentyfikowano trzy zasadnicze efekty działań finansowanych ze środków funduszy strukturalnych. Ustalono przede wszystkim, że w okresie 1989-1999 pomoc finansową ze strony Unii Europejskiej otrzymało ok. 1,5 mln MSP, co stanowiło ok. 8% wszystkich małych i średnich przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarze Wspólnoty. Oszacowana liczba miejsc pracy utworzonych lub zachowanych dzięki finansowaniu z funduszy osiągnęła pułap ok. 2 mln. Trzeci z kolei rezultat oddziaływania środków strukturalnych dotyczył realizacji projektów przedsiębiorców, które bez finansowania unijnego w 70% nie zostałyby zrealizowane lub odłożone w czasie.

¹⁴ Szerzej na temat inicjatyw wspólnotowych zob. A. Odrobina (2003), s. 87-103.

¹⁵ *Commission of the European Communities* (2003) s. 14.

¹⁶ *Synthesis Report European Commission* (1999).

Analiza struktury wykorzystania środków¹⁷ na finansowanie poszczególnych instrumentów wspierania małych i średnich przedsiębiorstw pokazuje, że największy udział, bo sięgający prawie 32% całkowitej kwoty stanowi pomoc finansowa w postaci grantów, pożyczek, subsydiowania stóp procentowych itp. Drugie miejsce zajmują dotacje szkoleniowe dla MSP finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, na które było przeznaczonych 16,9% wydatków ogółem. Z kolei na usługi doradcze i wspomaganie biznesu skierowane zostało 12,6% środków, natomiast na wsparcie innowacji i rozwój technologii – 11,7%. Istotne znaczenie, bo na poziomie 10% całkowitej kwoty wsparcia, miały także projekty finansowania infrastruktury małych i średnich przedsiębiorstw.

Szacunki wskazują (tab. 1), że w latach 1994-1999 bezpośrednio do sektora MSP została skierowana z unijnych środków strukturalnych kwota 21,3 mld euro¹⁸ (tj. 18,2% funduszy strukturalnych). W porów-

Tabela 1

Fundusze strukturalne bezpośrednio skierowane do sektora MSP w latach 1994-1999

Państwo	Wydatki na MSP (w mln euro)	Jako % funduszy strukturalnych danego kraju
Belgia	154,9	13,5
Dania	89,3	51,6
Niemcy	3 781,3	44,5
Grecja	2 003,0	24,4
Hiszpania	5 084,6	17,3
Francja	2 003,0	24,4
Irlandia	615,5	11,0
Włochy	3 644,7	21,2
Luksemburg	6,4	30,5
Holandia	289,1	30,4
Austria	99,6	15,0
Portugalia	635,1	4,5
Finlandia	92,3	10,0
Szwecja	382,1	72,3
Wielka Brytania	2 652,6	34,2
UE ogółem	21 353,5	18,2

Źródło: *Synthesis Report European Commission Thematic Evaluation of Structural Fund Impact on SMEs, 1999.*

¹⁷ Prezentowane wyniki zostały przedstawione w: *Synthesis Report European Commission (1999).*

¹⁸ Kwota nie obejmuje działań, z efektów których skorzystały także MSP, ale zasięg ich był szerszy (pomoc pośrednia). Nie uwzględnia także pomocy realizowanej w ramach celu 3 i 4 oraz inicjatyw wspólnotowych.

naniu z okresem poprzednim (1989-1993), w którym bezpośrednio wsparcie małych i średnich firm oszacowano na poziomie 10 mld euro, nastąpił wyraźny wzrost znaczenia sektora MSP w działaniach polityki regionalnej Wspólnoty Europejskiej. Analizując poszczególne państwa można zauważyć, że najwyższe wydatki na sektor MSP występują w Niemczech i Włoszech. Natomiast w kontekście udziału wydatków na małe i średnie przedsiębiorstwa w ogólnej kwocie wsparcia z funduszy strukturalnych, osobliwy przykład stanowi Szwecja, która ponad 70% wszystkich środków strukturalnych kieruje właśnie do MSP. W tym aspekcie trzeba wyróżnić także Danię i Niemcy, w których odpowiednio 51,6% oraz 44,5% funduszy strukturalnych wspiera małe i średnie firmy. Z kolei Portugalia, Finlandia, Irlandia i Grecja odznaczają się względnie niewielkim udziałem wsparcia MSP w ramach przeznaczonych dla nich środków strukturalnych (od blisko 5% do 13%).

3. Obecny kształt wspólnotowej polityki przedsiębiorczości

Ramy realizowanej obecnie polityki wobec drobnych przedsiębiorstw wyznaczyła, przyjęta podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Lizbonie w marcu 2000 r., *Strategia Lizbońska*. Głównym jej celem jest stworzenie na terytorium Wspólnoty Europejskiej, do 2010 r., najbardziej konkurencyjnej na świecie gospodarki opartej na wiedzy. Wychodząc naprzeciw wyzwaniom nowej ekonomii, strategia zasadniczo skupia się na czterech kwestiach¹⁹:

- innowacyjności (budowaniu gospodarki opartej na wiedzy);
- liberalizacji rynków (telekomunikacyjnego, energii, transportowego oraz rynków finansowych);
- przedsiębiorczości (ułatwienie w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej);
- spójności społecznej (kształtowanie nowego aktywnego państwa socjalnego).

Zdecydowana większość działań podejmowanych w ramach Strategii Lizbońskiej jest związana z modernizacją polityki zatrudnienia oraz tworzeniem pozytywnych zmian na rynku pracy. Priorytetowe działania koncentrują się na obniżaniu kosztów prowadzenia działalności gospodarczej i wyeliminowaniu biurokracji, promowaniu przed-

¹⁹ UKIE (2002).

siębiorców rozpoczynających działalność gospodarczą, poprawie dostępu do instrumentów finansowych, szczególnie kapitału początkowego i mikropożyczek. W celu podniesienia poziomu innowacyjności, *Strategia* przewiduje ułatwianie dostępu do nowych technologii, promowanie badań i innowacji oraz podjęcie działań stymulujących rozwój nowych elektronicznych form prowadzenia działalności gospodarczej. Podkreśla się również potrzebę reformy systemu edukacji, aby ułatwiać podnoszenie kwalifikacji oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych w społeczeństwie.

W celu realizacji postanowień Strategii Lizbońskiej, Rada Europejska przyjęła w czerwcu 2000 r. Europejską Kartę Małych Przedsiębiorstw (*European Charter for Small Enterprises*), która wyznacza główne kierunki polityki WE wobec MSP. Stwierdzono, że sytuacja sektora może ulec poprawie dzięki podjęciu działań skoncentrowanych na stymulowaniu przedsiębiorczości oraz lepszym dopasowaniu istniejących instrumentów do potrzeb małych i średnich przedsiębiorców. Uznając znaczenie MSP w podnoszeniu tempa wzrostu gospodarczego, konkurencyjności oraz wielkości zatrudnienia w UE, zobowiązano Komisję Europejską oraz państwa członkowskie²⁰ do rozpoczęcia działań zmierzających do pomocy sektorowi w dziesięciu kluczowych obszarach²¹:

- 1) rozwój edukacji i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości;
- 2) ułatwienia w zakresie rozpoczynania działalności gospodarczej;
- 3) uproszczenie procedur administracyjnych oraz regulacji prawnych;
- 4) rozwój kształcenia zawodowego i ustawicznego;
- 5) poprawa dostępności usług elektronicznych;
- 6) poprawa funkcjonowania firm na Jednolitym Rynku Europejskim;
- 7) uproszczenie systemu podatkowego i poprawa dostępu do finansowania;
- 8) wzmocnienie zdolności technologicznych MSP;
- 9) promocja skuteczności e-biznesu i wysokiej jakości systemów wspierania firm;
- 10) zwiększenie efektywnej reprezentacji interesów małych firm na forum UE i państw członkowskich.

Postępy z realizacji postanowień Europejskiej Karty Małej Firmy są oceniane na podstawie rocznych raportów. Komisja rozpoczęła jednocześnie, we współpracy z państwami członkowskimi, kilkanaście projektów zmierzających do identyfikacji „najlepszych praktyk” (*best*

²⁰ Należy zaznaczyć, że w 2002 r. państwa kandydujące wówczas do WE zadeklarowały podjęcie działań zgodnych z Europejską Kartą Małych Przedsiębiorstw.

²¹ *Conseil européen* (2000).

practices) w obszarach wskazanych w Karcie. Ponadto państwa członkowskie wraz z Komisją Europejską podjęły wiele działań w zakresie ustalenia wskaźników ilościowych i jakościowych odnoszących się do ważniejszych czynników związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (np. czas czy koszty związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa czy najlepsze praktyki dotyczące polityki państw członkowskich UE wobec sektora MSP).

Kolejnym dokumentem wyznaczającym kierunki polityki Wspólnoty Europejskiej względem małych i średnich przedsiębiorstw jest, przedstawiony przez Komisję Europejską, *Wieloletni Program na Rzecz Przedsiębiorstw i Przedsiębiorczości* na lata 2001-2005²². Jego budżet wynosi ok. 450 mln euro²³, a finansowane działania na szczeblu UE oraz państw członkowskich koncentrują się wokół następujących celów:

- promowanie przedsiębiorczości jako wartościowej i efektywnej umiejętności zorientowanej na konsumenta i opartej na kulturze świadczenia usług;
- tworzenie otoczenia biznesu oraz ram prawnych dla trwałego wzrostu gospodarczego oraz rozwoju badań, innowacyjności i przedsiębiorczości;
- poprawa dostępu do instrumentów finansowych dla MSP;
- zwiększenie konkurencyjności MSP w gospodarce opartej na wiedzy;
- zapewnienie lepszego dostępu do sieci wspierania biznesu i usług dla przedsiębiorców.

Można zaobserwować działania poprawiające powstawanie i funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw, stymulujące dopływ środków finansowych oraz usprawnienie administracyjnego i prawnego otoczenia biznesu. Zauważamy także silny akcent położony na sferę nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, promowanie innowacji i wiedzy oraz włączanie MSP w sieci i programy badawcze. Bez wątplenia są to kwestie determinujące konkurencyjność we współczesnej gospodarce tak regionalnej, jak i krajowej czy globalnej.

Reasumując, polityka przedsiębiorczości w Unii Europejskiej jest skierowana obecnie na trzy główne aspekty, a mianowicie:

- Promowanie przedsiębiorczości.

Działania w tym obszarze koncentrują się na poprawie dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do środków finansowych, we współ-

²² *Official Journal of the European Communities* (2000).

²³ W porównaniu z poprzednim programem wieloletnim mamy do czynienia z prawie 3,5-krotnym wzrostem wielkości środków przeznaczonych na realizację obecnego programu.

pracy z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym i Europejskim Funduszem Inwestycyjnym. Dotyczą także rozwoju usług dla biznesu, tworzeniu regulacji przyjaznych rozwojowi przedsiębiorczości, zapewnieniu doradztwa oraz wspieraniu rozwoju kwalifikacji i motywacji, które zwiększą atrakcyjność inwestycyjną regionów.

- Tworzenie środowiska wspierającego innowacje i zmiany. Przedsięwzięcia w tej sferze są realizowane przez upowszechnianie najlepszych praktyk i doświadczeń między państwami, regionami i przedsiębiorstwami. Szczególna uwaga poświęcona jest jednak rozwojowi wiedzy i innowacji oraz ich dyfuzji.
- Zapewnienie przedsiębiorstwom dostępu do rynków. Działania skupione są na konsolidacji Jednolitego Rynku, ułatwianiu dostępu do rynku globalnego, upowszechnianiu standardów rynkowych, promocji handlu i nowych sieci dystrybucji.

Polityka przedsiębiorczości jest ukierunkowana szczególnie na usuwanie wielu barier w dostępie do rynku, które dotyczą głównie regionów zacofanych. Oczekuje się, że ich usunięcie uwolni ukryte możliwości rozwoju przedsiębiorczości i w ten sposób pomoże zmniejszyć regionalne dysproporcje²⁴. Należy podkreślić, że wiele z priorytetów polityki przedsiębiorczości ma swoje odpowiedniki w politykach regionalnych wdrażanych na podstawie funduszy strukturalnych, gdyż to właśnie małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają kluczową rolę w rozwoju regionalnym. Uznane są za główną siłę promującą konkurencyjność przemysłu Wspólnoty Europejskiej na rynku światowym. Dlatego też wspieranie MSP jest postrzegane jako jeden z najlepszych sposobów aktywizowania regionów słabo rozwiniętych²⁵.

Podsumowanie

Jako swoiste podsumowanie działań na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw możemy potraktować, przygotowany w 2003 r. raport Komisji Europejskiej *Thinking Small in an Enlarging Europe*²⁶ (Pomysł o małych w poszerzającej się Europie). Odwołuje się on do realizacji dotychczasowych działań podejmowanych przez Wspólnotę Europejską na rzecz przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem programu wieloletniego oraz Europejskiej Karty Małej Firmy. Mimo długo-

²⁴ Komisja Europejska (2001), s. 7.

²⁵ M. Bąk, M. Grabowski (2001), s. 13.

²⁶ European Commission (2003).

letniej praktyki przedsięwzięć wspierających przedsiębiorczość, wiele działań i zaleceń wciąż niestety pozostaje w sferze formalnych zapisów. Dlatego też dokonana przez Komisję ocena nie wypada dobrze, a stan faktyczny daleki jest od atrakcyjnych sformułowań pozostających niestety w licznych przypadkach na papierze.

Znaczny problem pojawia się już w dziedzinie konsultowania z MSP projektów aktów prawnych. Poza nielicznymi chlubnymi wyjątkami, tj. Wielka Brytania, Dania, a w mniejszym stopniu Szwecja, Finlandia czy Niemcy, poziom komunikacji między władzami a małym biznesem pozostaje wciąż na bardzo niskim poziomie. Zastrzeżenia Komisji dotyczą w tej kwestii także nowych członków UE (wówczas kandydatów). Należy również wspomnieć o niskiej aktywności organizacji reprezentujących interesy małej i średniej przedsiębiorczości.

Na pewne słabości wskazuje raport w dziedzinie promocji postaw przedsiębiorczych. Nadal Europejczycy pozostają mniej skłonni do podejmowania działalności gospodarczej niż np. mieszkańcy USA. Jednak kraje względnie niezamożne, tj. Grecja, Portugalia czy Hiszpania mogą pochwalić się najwyższym poziomem postaw przedsiębiorczych w UE. Stymulowanie skłonności do tworzenia własnych firm i pobudzanie inicjatywy znajduje się w centrum programów edukacyjnych i szkoleniowych realizowanych w szkołach w niemal całej Unii Europejskiej. Niestety rzeczywiste rezultaty takich działań pojawiają się dopiero w długim czasie, dlatego trudno obecnie oczekiwać wymiernych efektów.

Raport pozytywnie ocenia działania w ramach realizacji Strategii Lizbońskiej. O ile kierunki podejmowanych przedsięwzięć nie budzą żadnych wątpliwości, o tyle Komisja podkreśla konieczność intensyfikacji starań. Kluczowym obszarem, w którym zaleca się zwiększenie wysiłków jest właśnie promocja przedsiębiorczości. Przez publikację Zielonej Księgi o Przedsiębiorczości, Komisja rozpoczęła publiczną debatę nt. usprawniania działań wspierających rozwój przedsiębiorczości. Zasadniczym problemem jest już sposób zwiększenia liczby MSP w Unii Europejskiej. Zdaniem Komisji przyszła konkurencyjność Europy powinna bazować na sprawnym i efektywnym otoczeniu małego przedsiębiorstwa oraz wykorzystaniu potencjału przedsiębiorczości.

Raport w dalszej części podkreśla silną zależność gospodarki europejskiej od małego biznesu i określa Unię Europejską jako gospodarkę prowadzoną przez MSP (*SME-driven economy*). Komisja Europejska szacuje ponadto, że w okresie planistycznym 2000-2006 wsparcie małych i średnich firm z funduszy strukturalnych wyniesie ok. 16 mld euro,

a udział tego sektora w VI programie ramowym (2002-2006) osiągnie 2,2 mld euro.

Poszukując odpowiedzi nt. roli pomocy Unii Europejskiej dla sektora MSP w podnoszeniu konkurencyjności regionalnej na podstawie przedstawionego opracowania, należy zwrócić uwagę na kilka następujących kwestii:

1. Ewolucja systemu wspierania małych i średnich przedsiębiorstw w UE dokonuje się tak w wymiarze ilościowym, ze względu na dynamiczny wzrost środków finansowych przeznaczanych na pomoc drobnym firmom, jak i jakościowym przez tworzenie kompleksowego systemu wsparcia oraz ukierunkowywanie działań na najbardziej aktualne kwestie w dobie społeczeństwa informacyjnego, globalizacji i gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach.
2. Wsparcie MSP ze strony Wspólnoty Europejskiej z pewnością pozytywnie wpływa na konkurencyjność regionalną, gdyż rozwój przedsiębiorczości, zwłaszcza małej i średniej, stawiany jest jako jeden z podstawowych warunków podnoszenia konkurencyjności tak gospodarki unijnej, jak i regionalnej. We wszystkich programach i raportach dot. polityki regionalnej Komisja Europejska wskazuje na niezbędne działania, gwarantujące poprawę konkurencyjności regionalnej właśnie przez pomoc przedsiębiorstwom w rozwijaniu swej działalności, w tworzeniu miejsc pracy oraz wzroście ich rentowności²⁷. Także w opracowywanych obecnie propozycjach Komisji Europejskiej dotyczących polityki spójności²⁸ w okresie planistycznym 2007-2013, obok konwergencji i europejskiej współpracy terytorialnej, występuje konkurencyjność regionalna i zatrudnienie (cel 2). Jako jeden z instrumentów wzmocnienia konkurencyjności i atrakcyjności regionów wymienia oczywiście promocję przedsiębiorczości.
3. Działania Wspólnoty Europejskiej (WE) w żadnym przypadku nie powinny zastępować przedsięwzięć podejmowanych przez państwa członkowskie czy niższe szczeble władzy. Mimo faktycznie znacznych kwot kierowanych z poziomu Unii Europejskiej do MSP, przede wszystkim z funduszy strukturalnych, trzeba pamiętać, że wsparcie to opiera się na zasadzie subsydiarności, a nie zastępowalności. Dlatego przedsięwzięcia WE powinny być traktowane jako jeden z elementów systemu wspierania MSP organizowanego w każdym kraju członkowskim.

²⁷ *Commission Européenne* (2002), s. 1.

²⁸ *Commission Européenne* (2004), s. 2.

4. Jednym z zasadniczych wyzwań stojących przed polityką przedsiębiorczości WE wydaje się być obecnie konsekwentne realizowanie podjętych programów i działań, aby wprowadzanie w życie atrakcyjnych zapisów powodowało sukcesywne powstawanie atrakcyjnej rzeczywistości.

Literatura

- Bąk M., Grabowski M., 2001, *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionalny*. PARP, Warszawa.
- Buczkowski B., 2001, *System wspierania małych i średnich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej*, [w:] *Konkurencyjność gospodarki Polski w dobie integracji z Unią Europejską i globalizacji*, J. Bossak (red.). SGH, Warszawa.
- Commission Européenne, *Raport sur la mise en oeuvre de la Charte européenne des petites entreprises*, Brussels 2002.
- Commission Européenne, *Sixième rapport périodique sur la situation et l'évolution socioéconomique des régions de l'Union Européenne*, Bruxelles-Luxembourg 1999.
- Commission Européenne, *Au service des régions*, s. 1.
- Commission Européenne, *La cohésion au tournant de 2007*, Bruxelles 2004.
- Commission of the European Communities, *Creating an Entrepreneurial Europe. The Activities of the European Union for Small and Medium-sized Enterprises*, Brussels 2003.
- Conseil européenne, *Charte européenne des petites entreprises (European Charter for Small Enterprises)*, Santa Maria da Feira 2000.
- European Community, *Action Plan to Promote Entrepreneurship and Competitiveness*. Luxembourg 1999.
- European Commission, *Thinking Small in Enlarging Europe*, Brussels 2003.
- Komisja Europejska, *Jedność, solidarność, różnorodność Europy, jej narodów i jej terytorium. Drugi Raport w sprawie Spójności Gospodarczej i Społecznej*, Bruksela 2001.
- Kwieciński J., 1999, *Wspólnotowa polityka UE wobec małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] *Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej*, T. Kołodziej (red.). PWE, Warszawa.
- Łuczak M., 2003, *Przedsiębiorczość w zarządzaniu firmą*. WSE w Warszawie, Warszawa.
- Observatoire des PME européennes*. „Les PME en Europe, avec un premier regard sur les Pays Candidats” no. 2/2002.
- Odorzyńska E., 2000, *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce*. „Ekonomia i organizacja przedsiębiorstwa” nr 6, s. 6-8.
- Odrobina A., 2003, *Inicjatywy wspólnotowe jako narzędzie europejskiej polityki spójności gospodarczej*. Zeszyty Naukowe nr 634. Prace z zakresu międzynarodowych stosunków gospodarczych, AE w Krakowie, Kraków, s. 87-103.
- OECD, *Small and Medium Enterprises Outlook*, 2002.

Official Journal of the European Communities, L 333/84-91, 2000.

Pietrzyk I., 2000, *Konkurencyjność regionów w ujęciu Komisji Europejskiej*, [w:] *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, M. Klamut, L. Cybulski (red.). Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.

Pietrzyk I., 2003, *Wspólnotowe zasady udzielania pomocy publicznej*. Zeszyty Naukowe nr 634, prace z zakresu międzynarodowych stosunków gospodarczych, AE w Krakowie, Kraków, s. 5-24.

Synthesis Report European Commission Thematic Evaluation of Structural Fund Impact on SMEs, 1999.

UKIE, *Strategia lizbońska – droga do sukcesu zjednoczonej Europy*, Warszawa 2002.

Władyniak A., 2002, *Małe i średnie firmy w unii Europejskiej, krajach EFTA i państwach kandydujących do UE*. „Wspólnoty Europejskie” nr 9, s. 48-54.

Wojnicka E., 2001, *Integracja z UE z perspektywy małych i średnich przedsiębiorstw*. „Wspólnoty Europejskie” nr 2, s. 31-37.